

KS. RYSZARD RUMIANEK

„GOG Z KRAINY MAGOG” (EZ 38,2)

Treść: Wprowadzenie; Gog i Magog; Zakończenie.

WPROWADZENIE

Najpierw trzeba podkreślić, że rozdziały 38–39 mają charakter eschatologiczno-apokaliptyczny. Prorok Ezechiel podkreśla, że nieprzyjaciel ludu Bożego poderwie się jeszcze raz do walki. Inspiratorem i wodzem tej walki jest „Gog z krainy Magog” (Ez 38,2). Wyrażenie to jest niejasne i dlatego wymaga dokładniejszej interpretacji. W języku hebrajskim wyrażenie „Gog z krainy Magog” brzmi: *gôg 'eres hammâgôg*. Warto zauważyć, że samo słowo Gog – *gôg* występuje w Starym Testamencie 12 razy, z tego w Księdze Ezechiela 11 razy.¹ Natomiast słowo Magog – *magôg* zostało użyte 4 razy, z tego w Księdze Ezechiela 2 razy.² Obydwa wyrazy są imionami własnymi. Spróbujmy teraz zweryfikować imię Goga oraz jego krainy Magog. Trudność interpretacji polega na tym, że chodzi tutaj o przyszłość eschatologiczną i że orzecstwo jest podane w szacie alegorycznej. Ponadto w Septuagincie mamy: *kai tèn gên tou Magôg* – i krajowi Magog.

GOG I MAGOG

Co do weryfikacji imienia i postaci Goga panuje wśród egzegetów dość duża rozbieżność. Niektórzy uważają, że chodzi tu o historyczną postać króla Lidii imieniem Gyges, w akkadyjskim Gugu, który panował w drugiej połowie VII w. przed Chr.³ W takim rozumieniu kraina Magog jest Lidią. Można się tu odwołać także do imion narodów wyliczonych w Rdz 10,2 i 1 Km 1,5, gdzie jest wymieniony Magog jako jeden z siedmiu synów Jafeta. Trzeba jednak pamiętać, że tablica narodów przedstawia listę, która ma charakter kompilacyjny. Autorowi chodziło głównie o podkreślenie idei teologicznej, która wynika z listy. Po prostu wszystkie narody świata tworzą jedną wielką rodzinę. Jeśli chodzi o potomków Jafeta to zamieszkują oni wyspy Morza Śródziemnego i północną część Azji Mniejszej. Magog to Scytowie, zamieszkujący między Morzem Czarnym a Kaspijskim.⁴

¹ G. Lisowsky, *Konkordanz zum hebräischen Alten Testament*, Stuttgart 1958, 1597; Ez 38,2.3.14.16.18; 39,1 – 2 razy, 39,11 – 3 razy, 39,15; 1 Km 5,4.

² *Tamże*, 1636; Rdz 10,2; Ez 38,2; 39,6; 1 Km 1,5.

³ Te poglądy referuje W. Zimmerli, *Ezechiel*, t. 2 (BKAT XIII-2), Neukirchen 1979, 942.

⁴ Por. J. Flawiusz, *Dawne dzieje Izraela*, Warszawa 1979, 111n; J. Cylikow, *Księga Ezechiela*, Kraków 1900, 216 n.

Inni próbują utożsamiać Goga z olbrzymią szarańczą, która jest odpowiednikiem ludzi skorpionów w poemacie Gilgamesz.³ Istnieje też przypuszczenie, że Gog ma odniesienie do dynastii Gagi na północnym terytorium Asyrii, co jest wzmiankowane w tekście Assurbanipala.⁴ Inni odnoszą to do terytorium nazwanego Gaga, które jest wspomniane w Listach z Tell el-Amarna.⁵ Z całego kontekstu wynika, że chodzi tu o północną Syrię, być może o terytorium wokół Karkemisz.

Istnieje też pogląd, że Gog był oficerem w armii młodego Cyrusa.⁶ Jeszcze inni uważają, że imię Gog było synonimem Aleksandra Wielkiego.⁷ Takie rozumienie ma podstawy w tym, że rozdziały 38 i 39 nie pochodzą od proroka Ezechiela, ale od późniejszego redaktora.¹⁰

Jeszcze inni identyfikują imię Goga z sumeryjskim wyrazem *gug*, który oznacza ciemność. W konsekwencji wyjaśniają, że Gog i Magog to mityczne formy: Magog = kraina ciemności, Gog = personifikacja ciemności.¹¹

W końcu jest i takie przypuszczenie, że imię Gog zostało zapożyczzone z wyroczni Balaama (por. Lb 24,7).¹² Chodziłoby wtedy o Agaga, króla Amalekitów, który został zwyciężony przez Saula (por. 1 Sm 15,8n). W każdym razie znaczenie tego imienia jest niepewne. Być może pierwotnie zamiast imienia Agag było Og. Z tekstu Pwt 3,11 dowiadujemy się, że król Og odznaczał się olbrzymim wzrostem.

Kim jest więc Gog z krainy Magog? Bardzo trudno jest dać jednoznaczną odpowiedź. Tym bardziej, że tekst hebrajski nie jest jasny i prawdopodobnie jest zepsuty. Stąd też przy komentowaniu tego wersetu stawiano znak zapytania przy słowach *eres hammagóg* – z krainy Magog. Nic dziwnego, że Apokalipsa św. Jana zrobiła z tych dwóch imion własnych dwie osoby: Goga i Magoga. Są to nie określone bliżej groźne postacie apokaliptyczne (por. Ap 20,8). Jednak z dalszego tekstu Księgi Ezechiela wynika jasno, że tylko Gog jest osobą.¹³ Być może, że powiązanie tych dwóch imion bierze się z chęci rymowania.¹⁴

Zauważmy, że w. 2 rozpoczyna się wyrażeniem *ben-'ādām* – synu człowieczy. Jest to specyficzny zwrot Ezechiela, który występuje w całej Księdze aż 93 razy.¹⁵ Oznacza tutaj pojedynczego człowieka. Takie sformułowanie jest konsekwencją obrazu Pana Boga, jaki ukazuje Księga Ezechiela. Jahwe jawi się tu jako Bóg daleki i niedostępny, który stoi przed grzesznym człowiekiem i domaga się spełnienia przykazań. Prorok Ezechiel

³ Por. *Gilgamesz*, t. R. Stiller, Warszawa 1967, 80.

⁴ Por. B. Otzen, *gôgh; maghôgh*, w: TDOT, t. II, 421.

⁵ *Tamże*.

⁶ Por. N. Messel, *Ezechielfragen*, Oslo 1945, 125 n.

⁷ Por. B. Otzen, *az. cyt.*, 421.

⁸ Por. W. Zimmerli, *dz. cyt.*, 943.

⁹ Por. B. Otzen, *az. cyt.*, 421.

¹⁰ *Tamże*, 422.

¹¹ J. Frankowski, *Ezechiel – wizje zbawienia*, *Znak* 32 (1980) nr 317, 1443n.

¹² Por. W. Albright, *Contributions to Biblical Archeology and Philology*, JBL 43 (1924).

379p.

¹³ Por. R. Rumianek, *Wizje pomyślności w Księdze Ezechiela*, Warszawa 1988, 111

właściwie nie zna pojęcia Bożej miłości. Dlatego też Pan Bóg nie zwraca się do niego po imieniu, lecz tylko ogólnym terminem „syn człowieczy”. Zwrot ten podkreśla dystans pomiędzy świętym Bogiem, a grzesznym człowiekiem.

Ten właśnie prorok, nazwany „synem człowieczym”, zostaje wyznaczony przez Pana Boga do prorokowania przeciw Gogowi, który zmobilizuje do walki z Izraelem podległe sobie królestwa Meszek i Tubal. Są to ludy Małej Azji, które znajdują się na liście handlowej jako partnerzy Tyru.¹⁶ Jednocześnie są wzmiankowane jako najbardziej wojownicze ludy w przeszłości (por. Ez 27,13). Meszek z dużym stopniem prawdopodobieństwa może być zlokalizowany we Frygii, natomiast Tubal w Cylicji.¹⁷

Zwróćmy uwagę, że Gog, któremu podporządkowany jest także kraj Magog, określony jest jako naczelną księżę Tubal i Meszek. Sam tytuł *רִשִׁי* *רוֹשׁ* – naczelną księżę – jest niezwykły. Świadczy o tym 2 Krl 25,18 i 2 Krn 19,11 gdzie tytuł ten jest użyty jako określenie osoby, która została wyniesiona spośród wielu. Tytułu tego prorok Ezechiel używa w odniesieniu do wielkiego księcia Meszek. Natomiast prorok Jeremiasz używa go dla określenia „królów północy” (Jr 25,26). Wszystko wskazuje, że Gog nosił swój tytuł nie z powodu władzy, którą posiadał nad wielką powierzchnią kraju, ale dlatego, że został wyniesiony na stanowisko wodza spośród wielu plemion.¹⁸

Jak widać trudno jest dokładnie określić kim jest Gog. Wszelkie próby identyfikacji nie dają żadnych pewnych rezultatów. Prawdopodobnie można przypuszczać, że Gog stanowi imię – szyfr dla legendarnego wielkiego władcy. Postać ta wskazuje na wodza wrogich potęg dla ludu Bożego, które z dopustu Bożego będą najeźdźcami Ziemi Świętej.¹⁹ Trzeba też pamiętać, że autor operuje tu bardzo kategoriami i elementami literackimi wizji eschatologicznej – apokaliptycznej niż dokładnymi opisami konkretnych wydarzeń. Ponadto w każdym proroctwie dużą trudność następcza próba wyjaśnienia przepowiedni w odniesieniu do konkretnej sytuacji historycznej, jeśli nie została ona potwierdzona w czasie współczesnym prorokowi. Właściwie najazd babiloński z roku 597 i 587/586 przed Chr. wypełnił dość dokładnie wspomniane zapowiedzi. Taki sprawdzian może mieć jednak jedynie znaczenie pomocnicze. W egzegezie tekstu natchnionego chodzi bowiem przede wszystkim o sens zamierzony przez autora. Sens ten niekoniecznie musi być identyczny z wypełnionym proroctwem. Bardzo często prorok mówiący lub piszący nie zna szczegółów przepowiadanego zdarzenia. Czasem także przepowiada dwa różne zdarzenia historyczne, łącząc je w jedno. Dlatego trzeba najpierw ustalić, czy Ezechiel miał na myśli jakiś konkretny naród północny, czy też jedynie bliżej nie określoną inwazję nieprzyjacielską?

W sferze przypuszczeń²⁰ można by się odwołać do upadku Niniwy (612 r. przed Chr.). Przyczynili się do tego przerażający swym wyglądem napastnicy, którzy pochodzili z gór. Jak wynika z Ez 38,2n zagrożenie czyhało ze strony

¹⁶ Por. W. Zimmerli, *dz. cyt.*, 947

¹⁷ Por. B. Otzen, *dz. cyt.*, 421.

¹⁸ Por. W. Zimmerli, *dz. cyt.*, 948.

¹⁹ Por. J. Frankowski, *dz. cyt.*, 1444.

²⁰ Por. W. Zimmerli, *dz. cyt.*, 944n.

Bet-Togarma, Meszek, Tubal i Gomer. Jednak przepowiednia proroka Jeremia-sza dotyczy nie niziny mezopotamskiej, ale kraju wybranego przez Pana Boga. Stąd powstał pogląd, że chodzi tu o wydarzenie po 539 r. przed Chr. Wówczas północne tereny górskie nie stanowiły jeszcze części imperium perskiego. Od czasu podboju Babilonii przez Cyrusa zaczęła się poprawiać sytuacja Żydów. Na mocy edyktu uwolnione plemiona izraelskie mogły już żyć bezpiecznie (por. Ez 38,8). Ponadto niebezpieczne ludy z Meszek i Tubal nie stanowiły dla Persji zagrożenia. Natomiast wiadomo, że wcześniej było to zagrożenie powszechne.

Z całego kontekstu wynika jasno, że prorok nie myślał o konkretnym wrogu. Wskazują na to następujące wyrażenia: *z najdalszej północy, ty, a z tobą liczne twe ludy* (Ez 38,15). W dalszej jednak wizji Ezechiel ukazuje najeżdźcę znacznie dokładniej. Stąd rodzi się trudność: czy te dane odnoszą się bezpośrednio do przyszłego najeżdźcy, czy też są reminiscencją współczesnych prorokowi nieprzyjaciół? Wydaje się, że podstawowym zadaniem proroka było ukazanie rządów Pana Boga nad biegiem historii, szczególnie Izraela. Nie ma zatem potrzeby, aby doszukiwać się za wszelką cenę konkretnego nieprzyjaciela. W okresie wygnania Słowo Boże dotyczące Izraela stało się jedynym łącznikiem Narodu. Lud Boży miał tylko tę nadzieję, że Pan Bóg potwierdzi wszystko, co wcześniej zapowiadał. Dlatego prorok Ezechiel nie ma pełnej wizji odnoszącej się do nieprzyjaciela, który pustoszy kraj. Nie zna jego nazwy ani długości jego panowania. Po prostu prorok podkreśla sam fakt inwazji i stopień spustoszenia, to znaczy całkowitą zagładę. Właśnie to jest najważniejsza sprawa w przepowiadaniu Ezechiela. Stąd prorok na wygnaniu, w tekście o Gogu z krainy Magog, daje nową wykładnię dawnych proroctw.

Zauważmy, że Jeremiaśz zwiaస్తue wrogów z północy (por. Jr 1,13–15). Izajasz mówi o zwycięstwie Pana Boga nad wrogiem w kraju wybranym (por. Iz 14,24n). Natomiast prorok Ezechiel dodaje do poprzednich zapowiedzi dane, które dotyczą króla północnego – Goga. Pochodzi on z krainy Magog i jest księciem północnych ludów Meszek i Tubal (Ez 38,2). Ponadto ma do pomocy ludy południowe: Paras, Kusz i Put (Ez 38,5) oraz ludy północne: Gomer i wszystkie jego zastępy wraz z Togarmą (Ez 38,6). Z rozkazu Pana Boga Gog wyruszy u kresu lat przeciw ludowi, który usadowił się bezpiecznie na wzgórzach Izraela (Ez 38,8) i w środku ziemi (Ez 38,12). Zatem Pan Bóg dopuści, że Gog zmobilizuje do walki z Izraelem wszystkie poddane sobie królestwa północy oraz swoich sprzymierzeńców. Z kontekstu jednak wynika, że istnieje absolutna zależność Goga od woli Pana Boga. Wskazuje na to wyrażenie: *zawrócę cię i włożę wędzidło* (Ez 38,4). Ostatecznie Gog padnie na wzgórzach Izraela z wszystkimi swymi zastępami i narodami. Tam zostanie połamany jego łuk i będzie dany na żer ptakom drapieżnym i zwierzętom (Ez 39,1–4). Brak jednak bliższej perspektywy czasu, w zestawieniu z dokonanymi już faktami, robi wrażenie zapowiedzi niewyraźnej i mglistej. Wydaje się, że ścisła identyfikacja historyczna jest niemożliwa i w gruncie rzeczy niepotrzebna. Zasadniczy sens religijny tekstu jest zrozumiały.²¹ W tym apokaliptycznym tekście jest po prostu przedstawiona ostateczna konfrontacja pomiędzy dobrem

²¹ Por. J. Frankowski, *dz. cyt.*, 1444.

i złem, światłem i ciemnością, ludem Bożym i wszystkimi wrogimi mocami. Tekst ten jest późniejszym dodatkiem, jak było to już podkreślone. W każdym razie kontynuuje Ezechielowie zapowiedzi zbawienia. Dla redaktora tej wizji zło nie jest rzeczywistością abstrakcyjną. Ma natomiast swoje imię: Gog z krainy Magog. I dlatego w wyroczni tej jest mowa o kłęsce nieznanym, dzikich i groźnych ludów. Być może zawierają się tu nawet stare mitologiczne motywy walki pradawnych sił chaosu i ciemności z siłami światła. Cały opis wskazuje na wielkie izraelskie nadzieje eschatologiczne. Wszystko zatem pozwala nam stwierdzić, że jest to ostateczna próba Izraela i jego zwycięstwo nad wrogimi siłami, a w związku z tym i ostateczne zbawienie.

Zwrócić też trzeba uwagę, że Gog jest nie tylko symbolem zła, ale także prototypem rzeczywistości eschatologicznej. Nasuwa się jednak pytanie: dlaczego na przestrzeni czasu pomiędzy Ezechielem (38–39), a Apokalipsą (20,8n) źródła biblijne nie cytują imion Goga i Magoga oraz dlaczego czynią z nich dwóch władców? Fakt ten zastanawia, ponieważ wiele razy natchnieni autorzy odnoszą się do istotnych elementów omawianego tekstu.²² Wydaje się, że w literaturze powygnaniowej, między testamentalnej i nowo testamentalnej rozwijają się dwie różne teologie odnośnie do końcowej walki eschatologicznej. Jeden kierunek podkreśla wojnę w świecie potęg niewidzialnych, gdzie polem bitwy jest serce człowieka. Drugi natomiast, pod wpływem proroka Ezechiela, pozostaje w jakiś sposób złączony z historią i ziemią Izraela. W każdym razie dopiero w prorocctwie Apokalipsy przy końcu czasów będzie pokonanych dwóch nieprzyjaciół Pana Boga: smok – wąż starodawny oraz Gog i Magog. Zauważmy, że wyrażenie z Ez 38,2 *Gog z krainy Magog* zostało tu zastąpione dwoma imionami: Gog i Magog. Rozdzielenia tych imion dokonał judaizm.²³ W apokaliptyce są one symbolem wodza potęg wrogich Izraelowi. Właśnie te wrogie potęgi z dopustu Bożego napadną na Ziemię Świętą. Tam jednak ulegną ostatecznej kłęsce. Prorok Ezechiel podtrzymuje w ten sposób nadzieję. W centrum zaś nadziei jest wspólnota życia z Panem Bogiem.

ZAKOŃCZENIE

Zapowiedź najazdu Goga z krainy Magog ma wyraźne piętno eschatologiczno-apokaliptyczne.²⁴ Zło zostanie definitywnie pokonane. Prorok Ezechiel wyraźnie podkreśla absolutną władzę Pana Boga nad światem. Władza ta ma wymiar kosmiczny. W omawianym tekście widać ostateczny triumf Boga i kłękę obcych narodów. Obraz przekazany przez proroka jest wyzwolony z czasowo-przestrzennych uwarunkowań. Staje się symbolem wizji Dnia Ostatecznego. Oczekiwane zaś zbawienie przestało mieć wymiary rzeczywistości ziemskiej i narodowej. Przybrało natomiast formę nadziei zbawienia pozaziemskiego, wiecznego i osobowego.

²² Por. Jl 4,4n; Zach 12,9n, Dn 9,27; 2 Tes 2,7.

²³ Por. A. Vivian, *Gog e Magog nella tradizione biblica ebraica e cristiana*, RiBi 25 (1977) 412.

²⁴ Por. J. Collins, *Apocalyptic Eschatology as the Transcendence of Death*, CBQ 36 (1974), 21–43.

Pamiętać też trzeba, że prorok Ezechiel był człowiekiem bardzo wrażliwym i o bogatej, skomplikowanej osobowości. Dlatego też posługuje się w swym nauczaniu trudną do zrozumienia mową wizji, akcji symbolicznych i parabol. Ponadto żył w epoce, w której z całą brutalnością doświadczył zmienności tego świata. Dlatego też z całą mocą podkreśla, że fundamentem trwałości i prawdy jest sam Pan Bóg i chwała Jego Imienia.

Rozdziały Ez 38–39 są zaliczane do grupy tzw. „wyroczni – świadectw” (*Erweiswort*), których istota tkwi w zapowiedzi, że Pan Bóg po ukazaniu swej sprawiedliwości dokona aktu samoobjawienia. Prorok Ezechiel jest świadomy swego posłannictwa i wie, że naród zgodnie z obietnicą Pana Boga powróci z wygnania. Jednocześnie zapowiada nadciągającą z północy wrogą siłę, która jeszcze raz zaleje kraj swoją potęgą. Trzeba jeszcze raz przeżyć starcie dwóch sił: dobra i zła. Dobro jest symbolizowane przez Izrael, a zło przez ludy północy pod wodzą Goga z krainy Magog. Nadchodzącego z zaświatów wroga może zwyciężyć jedynie sam Pan Bóg. Zwycięstwo nad Gogiem prowadzi wyraźnie prawdziwości dawnych przepowiedni. Pan Bóg jest zawsze wierny tym, którzy zaufali Jego Imieniu.

Ks. Ryszard Rumianek – dr hab., prof. ATK, kierownik Katedry Filologii Biblijnej na Wydziale Teol. ATK

„Gog del paese di Magog” (Ez 38,2)

Sommario

Né lui né il suo paese possono essere identificati con certezza. Alcuni studiosi identificano Gog con Gige (*gugu*), re di Lidia. Altri identificano Gog con *gagi*, governatore di *sahi*, paese che, con il tempo, combierà il suo nome in quello di *gag*. Vi sono stati altri che hanno voluto vedere in Gog la *gaga*, probabile città della Siria del Nord. Alcuni studiosi suppongono che il termine Gog indichi „barbaro”, „oscurità”. L’epiteto „barbaro” fa riferimento agli Sciti. L’identificazione è forse priva di importanza perché Gog sembra simbolizzare le forze del male che minacciavano Israele. Il popolo d’Israele alla fine però trionferà e godrà un’eterna pace. Notiamo infine che il personaggio dell’Apocalisse è in relazione con quello di Ezechiele (Apoc 20,8). Il profeta ha influito non solo nel passo dell’Apocalisse, ma anche nella letteratura apocalittica giudaica.

Ryszard Rumianek